

Асистент ДАНИЕЛ ЙОРДАНОВ

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

РОЛЯТА НА ТРАНСПОРТА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ

ROLE OF TRANSPORT FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN BULGARIA

Assistant Prof. DANIEL YORDANOV

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Abstract: After the accession of Bulgaria to the European Union, to the transport business have brought new challenges to which it must adapt one of which is the possibility of free movement of people. Traveling is an integral part of tourism. So transport is one of the branches of the national economy that is crucial for increasing its competitiveness and service to the population.

The report examines the prospects and development opportunities that facing entrepreneurs who are engaged in the carriage of passengers. The findings were driven by analysis of the transport and tourism. For this purpose, based on data and information reported in statistical and other information sources.

Key words: transportation, transportation business, tourism, sustainable tourism

България е една много посещавана дестинация, предлагаща разнообразни туристически възможности. Географското разположение, благоприятният климат и разнообразният ландшафт създават възможности за развитие освен за традиционните зимен и летен туризъм, също така и на балнео, СПА и уелнес¹ туризъм, както и културен и исторически туризъм. Към всичко това транспортът е неразделна и съставна част². Като цяло светът се променя, изменя се и визията за неговото развитие. Тенденциите в развитието на туризма в международен мащаб са свързани с новите потребности и новото отношение на туриста към

мотивите и предпочитанията за модела на организация и провеждане на туристическото пътуване. Новите предизвикателства пред потребителя са свързани с принципите на устойчивото развитие, които са общо значими и чието изпълнение би допринесло за намаляване на негативните ефекти от глобализацията. Концепцията за устойчиво развитие е свързана с разбирането на устойчивото развитие на икономиката, социалната среда и околна среда, в която транспорта и туризмът се развиват интегрирано с останалите среди. В резултат на това започнаха да се появяват нови видове туризъм¹, което предизвика пренасочването на туристическото търсене към нови, специфични за потреблението в туризма, транспортни услуги, които в голяма степен са предизвикателство, стоящо пред транспортните предприятия. За да отговорят на предизвикателствата транспортните предприятия трябва да предприемат

¹ Великова, Е., Уелнесът във фокуса на вниманието на съвременния туризъм, Юбилейна научна конференция с международно участие „Предизвикателства пред туризма през 21 век“, Том 1, Авангард Прима, С., 2011, 10 с.

² Бакалова, В., Организация на транспортната дейност в туризма, УИ „Стопанство“: 2008. с. 7

последователност от действия, с които да откриват тези икономически възможности и успешно да ги реализират чрез предлаганите транспортни услуги.

Различните видове транспорт при превода на пътници след членството на България в ЕС имат различна роля и място

На база наличната за периода 2007-2011 година е направен анализ за ролята на различните видове транспорт при превода на пътници²

Статистиката най-общо осигурява информация за броя на пътниците, пътничко оборота и средното превозно разстояние по отделните видове транспорт

Данните за превозените пътници (в хил. пътници) и за извършената работа (в млн. пкм.) за периода 2007-2011 г. са дадени в таблица 1.

Таблица 1. Данни за превозени пътници и извършената работа за 2007 - 2011 г.

Видове транспорт	2007		2008		2009		2010		2011	
Превозени пътници										
	хиляди	%	хиляди	%	хиляди	%	хиляди	%	хиляди	%
Общо	924436	100	925553	100	856484	100	840196	100	800303	100
Сухопътен транспорт	628162	67,9 5	623544	67,3 7	567808	66,3 0	546536	65,0 5	517254	64,6 3
Воден транспорт	243	0,03	253	0,03	240	0,03	166	0,02	175	0,02
Въздушен транспорт	2237	0,24 2	2636	0,28 5	2184	0,25	2327	0,28	2693	0,34
Градски електро-транспорт	293794	31,7 8	299100	32,3 2	286252	33,4 2	291167	34,6 5	280181	35,0 1
Извършена работа										
	млн. пкм	%	млн. пкм	%	млн. пкм	%	млн. пкм	%	млн. пкм	%
Общо	20963	100	21718	100	17481	100	18345	100	18684	100
Сухопътен транспорт	15995	76,3 0	16174	74,4 7	12594	72,0 4	12713	69,3 0	12910	69,1 0
Воден транспорт	1	0,00	1	0,00	1	0,01	2	0,01	2	0,01
Въздушен транспорт	3892	18,5 7	4467	20,5 7	3713	21,2 4	4275	23,3 0	4496	24,0 6
Градски електро-транспорт	1075	5,13	1076	4,95	1173	6,71	1355	7,39	1276	6,83

Източник: НСИ и собствени изчисления

¹Velikova, E., The Wellness Effects of the Aestheticization of the Tourist Environment, Journal of Science and Research, Volume 2, 2012, pp. 41-49.

² Статистически годишник 2012, НСИ, София. С. 374-380

Малко над 800 млн. пътувания от всичките видове транспорт са извършени през 2011 г. Наблюдава се намаление спрямо 2010 г., когато са

извършени малко над 840 млн. пътувания. Около 65,00% от превозените пътници през последните години се падат на сухопътния транспорт, от които около 65% на автомобилния и 4,5% на железопътния. Въздушният транспорт осигурява 0,28%, а останалите над 34,65% се падат на градския електротранспорт.

През последните години се забелязва тенденция към увеличаване броя на междуселищните автобусни линии и намаляване на междуселищните пътувания с обществен транспорт. Търсенето се задоволява предимно от автобусния транспорт, който е предпочитан за по късите разстояния, и в по малка степен от железопътния транспорт, който е предпочитан за по-дългите разстояния и от определени социални групи, ползващи преференции. Въздушният транспорт почти няма значение за задоволяване на нуждите от вътрешни пътнически пътувания въпреки, че има съществено увеличение през анализирания период. Наблюдава се и намаляване на превозените пътници с воден транспорт от 243 хиляди през 2007 г. на 175 хиляди през 2011 г.

Международните пътнически пътувания до и от България се обслужват основно от автомобилен, автобусен (от съседни и близки държави) и въздушен транспорт.

Автомобилният транспорт¹ заема важно място при извършването на превозите на къси разстояния, а за дребнопартидните товари - и на дълги разстояния. Голямо е неговото значение и за довозването на товари и пътници до и от експлоатационните пунктове на другите видове транспорт.

Водният транспорт². По отношение на пътническите превози ролята на водния транспорт е ограничена и се свежда главно до обслужване

на незначителни по обем туристически пътувания и на отделни крайбрежни пътнически потоци.

Ролята на въздушния транспорт в транспортната система на България е преди всичко при превозването на пътници и то на сравнително дълги разстояния - главно в международно съобщение. При тези превози въздушният транспорт осигурява значителна икономия на време за пътуващите. От статистическите данни се вижда относително еднакъв брой на превозените пътници, които за 2011 г. са общо 2 693 000 пътника, като и през останалите анализирани периоди са превозвани над 2 150 млн. пътника. По силно увеличение - с над 55 % има при превозените пътници във вътрешността на страната през 2011 г. спрямо 2007 г.

В обобщение може да се каже, че с наличната публична статистическа информация, не е възможно да се разграничат туристическите от другите видове пътувания, както и не може да се направи качествена характеристика на пътническите потоци, целта на пътуванията и т.н. Във всички видове транспорт туристическите пътувания се включват в общия обем пътнически превози, което може да се разглежда като пречка за правилното определяне на насоките на развитие на материално-техническата база в транспорта³.

През последните години туризмът се превръща в един от най-важните отрасли в националната икономика, в който са заети над 136 хил. души и директно формира 4,3% от БВП за 2011 г., а индиректно над 14%.

Състоянието на туризма в България за периода 2007-2011 година е представено по-долу в настоящата статия, като за целите на анализа е използвана информация от Статистически годишник 2012 и статистическото издание Туризм 2009. За анализирания

¹ Статистически годишник 2012

² Статистически годишник 2012

³ Бакалова, В., Организация на транспортната дейност в туризма, УИ „Стопанство“: 2008. с. 27

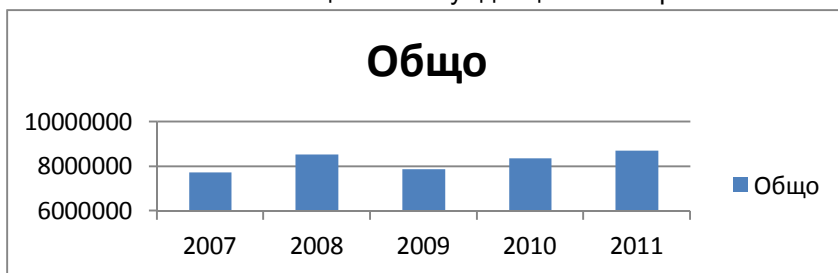
период се наблюдава тенденцията на стабилно развитие на туризма през 2007 и 2008 години с прекъсване през 2009 година и постепенно възстановяване през 2010 година и 2011 година. През 2009 година ясно се очертава негативно влияние на световната икономическа криза върху туристическите пътувания в България.

През 2011 г. броят на посещенията на чужди граждани в България са 8 712 хил., което е с приблизително 4 % увеличение спрямо 2010 г, вижда се, че през 2011 г. са надминати нивата на 2008 г¹. На фигура 1 са представени посещенията на чужденци в България.

Преобладават посещенията на граждани от страните - членки на ЕС – 5 540 хил., през 2011 г., които представляват 63,59 % от общия брой пътувания на чужди граждани в България. Като най-голям дял на посещенията на чужденци, с цел екскурзия и почивка са от Германия – 571,7 хил., Румъния – 597,5 хил. и Гърция – 554 хил.²

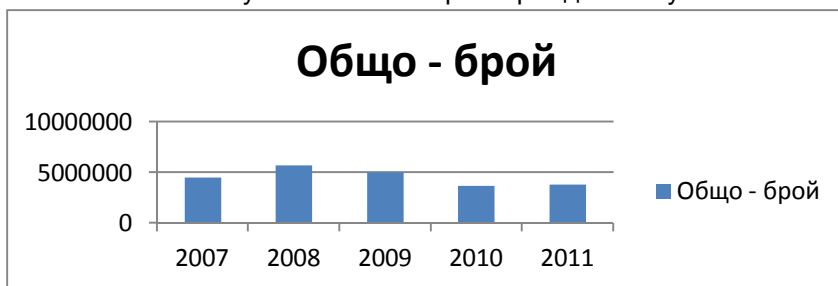
Пътуванията на български граждани в чужбина през 2011 г. са 3 803,2 хил., което 3% повече спрямо предходната година. Спрямо 2009 г. имаме съществено намаление от 24 %, което ясно показва отраженията на световната криза³ (фиг. 2).

Фиг. 1. Посещения на чужденци в България

Източник: НСИ

Фиг. 2. Пътувания на български граждани в чужбина

Източник: НСИ

¹ Статистически годишник 2012, с. 376

² Статистически годишник 2012, с. 377

³ Статистически годишник 2012, с. 378

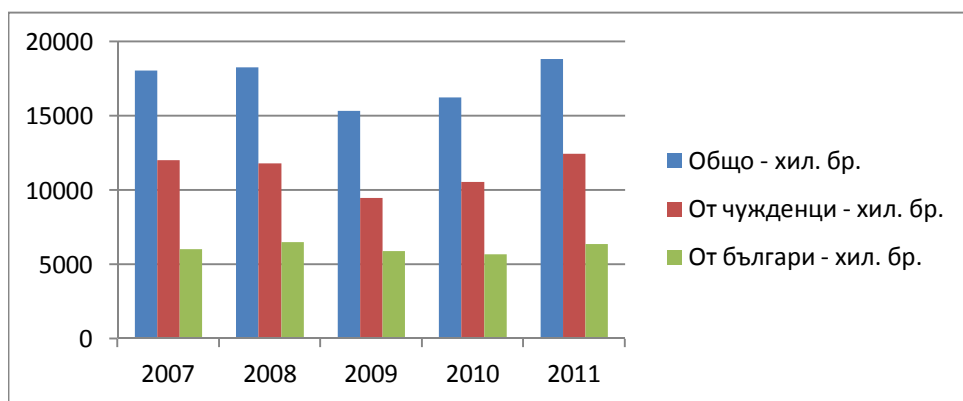
През 2011 г. българските граждани са осъществили 1 060,6 хил. пътувания с цел екскурзия и почивка, с цел гостуване – 1 107,8 хил., със служебна цел – 1 540,6 хил., и с други цели – 124 хиляди¹.

През 2011 г. в страната са функционирали 3776 държавни и частни средства за подслон и места за настаняване - хотели, мотели, хижи, къмпинги и други места за краткосрочно настаняване с над 10 легла. Общият брой на средствата за подслон и местата за настаняване през последната година са се увеличили спрямо 2010 г. – със 236 бр.

Общият брой на реализираните нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване през 2011 г. се увеличават с 2594,0 хил. (15,96 %) до 18 855 хил. в сравнение с 2010 година² (фиг. 3).

Относителният дял на реализираните нощувки от българи във всички средства за подслон и места за настаняване през 2009 г. е бил 38,5% от общия брой нощувки, през 2010 г. намалява на 35 % и през 2011 намалява до 33,9%.

Фиг. 3. Реализирани нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване в хил. бр.

Източник: НСИ

¹ Статистически годишник 2012, с. 379

² Статистически годишник 2012, с. 380

Броят на реализираните нощувки от чужденци в средствата за подслон и местата за настаняване през 2011 г. е 12 461 хиляди и се увеличава с 17,9 % спрямо предходната година. През 2011 година се преминават нивата на нощувки от чужденци, реализирани през 2007-2008 година преди да започне да се отразява осезаемо световната криза.

Общо заетостта на леглата в средствата за подслон за 2011 г е 32 %, през 2010 г. е 26,2 %, 24,9 % през 2009 и 30.1% за 2008 г¹.

Развитието на устойчив туризъм, основан на природните и културни ценности, е един от подходите, които позволяват на Европа да отговаря на новите предизвикателства и да извлече ползи от промяната на предпочитанията на пазара предизвикани от световната криза. Както много европейски страни, България може да се възползва от кризата, за да реорганизира основите на туристическото си предлагане.

Една от основните възможности е да се промени към по-добро съществуващият модел на масов туризъм в зимните курорти и Черноморието, като се развие културното измерение и се потърси диверсификация на продукта.

Да се промени обликът на българския туризъм е възможно само като се оцени уникалния му потенциал. Концепцията за устойчиво развитие, която се налага днес, е модерен феномен, който изразява волята за успешна адаптация на обществата в индустриализираните страни към резултати от ускоряването на техническия прогрес.

Туристическият продукт не е класически консуматор. Той не се закупува като завършен продукт, а представлява съвкупност от изживявания и емоции. Изследванията показват, че качеството на околната среда е водещ елемент при избора на дестинация. Анонсираните критерии са

¹ Пак там

общо 37 и са изработени от международната инициатива Партньорство за Глобални критерии за устойчив туризъм (Partnership for Global Criteria for Sustainable tourism)².

В туризма те се фокусират върху четири основни области :

Оптимизация на социално икономически ползи от туризма за местното население;

Ограничаване на отрицателния ефект върху културното наследство;

Намаляване на натиска върху местните общности.

Планиране на самото устойчиво развитие.

Туризмът е една от индустриите с най-силен растеж и е мощен лост за устойчиво развитие и за борба с бедността.

Туризмът е водещ в българската икономика. Приносът му за нарастване на БВП на страната е безспорен и това го прави ефективен инструмент за социално икономическо развитие.

Според "Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2008 - 2013 г."³ може да се разграничат следните общи характеристики на туристическия потенциал на страната:

България има стратегическо географско положение, разположена е на територията на Югоизточна Европа в североизточната част на Балканския полуостров, изпълнявайки ролята на кръстопът между Запада и Изтока, Севера и Юга;

Членството на България в Европейския съюз;

Това влияние касае имиджа на страната ни като близка дестинация, предлага усещане за стабилност, надеждност;

² Използвана е информация от сайта: www.responsibletravel.bg

³ Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2008 - 2013 г., с. 15-18

Благодарение на уникалната природа България има значителен потенциал: 9 обекта включени в списъка на Юнеско, повече от 5 % от територията на страната е със статут на защитена територия включително 3 национални и 11 природни парка; 160 манастира, 330 музей и галерии, 142 курорта, 58 балнеолечебни, 56 планински, 28 морски¹.

От разработеното в различните нормативни документи и най-вече в програмата за устойчиво развитие на туризма в България, може да се акцентира върху някой от специфичните ангажименти на държавата²:

дългосрочно планиране на национално, регионално и местно равнище;

осигуряване на конкурентна бизнес среда без инфлационни напрежения;

поддържане на професионално отношение, финансиране и координация;

развитие на човешкия капитал;

либерализиране на търговска дейност, транспорт и комуникации;

създаване на стабилност, сигурност и доверие между потребители и инвеститори;

стимулиране на продуктово разнообразие, което създава търсене;

осигуряване на гаранции за опазване на природните и културни туристически ресурси за поколенията.

Ролята и мястото на транспортните предприятия за устойчивото развитие на вътрешният и международен туризъм в голяма степен са свързани с повишените изисквания към техникоексплоатационните качества на транспортните средства. Креативността на менажерите може да доведе до най-пълно удовлетворяване на тези изисквания, което е предпоставка за подобряване на качеството на транспортното обслужване на туристите. Подобреното качество на транспортното обслужване оказва влияние върху основните показатели на превозната дейност: безопасност на движението; редовност на движение; скорост на движение на пътниците, културата на транспортното обслужване и интензивността на транспортните връзки, което от своя страна в голяма степен може да подпомогне развитието не само на туризма, но и на бизнеса като цяло.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Статистически годишник 2012

[2] Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България – 2009-2013

[3] Бакалова, В., Организация на транспортната дейност в туризма, София: УНСС, 2008

[4] Великова, Е., Уелнесът във фокуса на вниманието на съвременния туризъм, Юбилейна научна конференция с международно участие „Предизвикателства пред туризма през 21 век“, Том 1, Авангард Прима, С., 2011, 10 с.

[5] Мутафчиев, Л. и колектив, Транспорт и застраховане. София, УНСС, 2007 г.

[6] Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж ЕВРОПА 2020, Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010);

[7] Velikova, E., The Wellness Effects of the Aestheticization of the Tourist Environment, Journal of

¹ Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2008 - 2013 г., с. 16

² Вж: Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2008 - 2013 г и Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж ЕВРОПА 2020, Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010);